

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1898

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1116

Kitap Adı : Fıkıh-Ahlak İlişkisi

Book Title : The Relationship Between Fiqh and Morality

ISBN : 978-625-8724-72-1

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724721

Yazar | Author: Osman Nuri Ünsal | orcid.org/0009-0007-1093-4359

Kurum | Institution: Milli Eğitim Bakanlığı

ROR ID: ror.org/00jga9g46

Editör | Editor: Nasî ASLAN | orcid.org/0000-0002-0871-5102

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 448 (xvi+432)

Yayın Tarihi | Publication Date: Nisan | April 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: LAFS - İslam hukuku | Islamic law

BISAC: LAW119000 - İslam hukuku | Law / Islamic

THEMA: LW - Şeriat hukuku | Shariah law

LC Classification: KBP173.25-.6 - İslam hukuku ve diğer disiplinler veya konular | Islamic law and other disciplines or subjects.

DEWEY: 297.14 - İslam hukuku (fıkıh) | Islamic law (fiqh).

WoS Category: Din | Religion.

WoS Citation Topics Meso: 6.256 - Din | Religion

WoS Citation Topics Micro: 6.256.2325 - Din araştırmaları | Religious Studies

Scopus Subject Areas: 3308 - Hukuk | Law

Atf Bilgisi | Cite as: Ünsal, Osman Nuri. *Fıkıh-Ahlak İlişkisi*. FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Fıkıh-Ahlak İlişkisi

Osman Nuri ÜNSAL

Ankara 2026

Yazar Hakkında

Dr. Osman Nuri ÜNSAL

1990 yılında Çorum/Kargı'da doğdu. 2006 yılında Adana Tepebağ Kur'an Kursu'nda hafızlığını tamamladı. 2010 yılında Adana İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Lisans eğitimini 2015 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamlayan Ünsal, öğrencilik yıllarında klasik usul İslami ilimler eğitimi aldı; dil eğitimi amacıyla Ürdün ve İngiltere'de bulundu.

Yüksek lisans eğitimini 2018 yılında İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'n-de Prof. Dr. Ali Bardakoğlu danışmanlığında tamamladı. 2023 yılında ikinci lisans eğitimini Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde bitirdi. 2025 yılında Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde "Fıkıh-Ahlak İlişkisi" başlıklı teziyle doktor unvanını aldı.

Meslek hayatına Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde öğretmen olarak başlayan Ünsal, 2019-2024 yılları arasında Adana/Yüreğir Belediyesi bünyesinde Kültür ve Sosyal İşler Müdürü ve kurumsal iletişim koordinatörü olarak üst düzey idari görevlerde bulundu. Hâlihazırda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görevine devam eden yazar, evli ve iki çocuk babasıdır.

About the Author

Dr. Osman Nuri ÜNSAL

Born in 1990 in Çorum, Turkey, Osman Nuri Ünsal completed his memorization of the Quran (Hafız) in 2006. He graduated as of Adana Imam Hatip High School in 2010. He earned his Bachelor's degree from Istanbul University, Faculty of Theology in 2015. During his undergraduate years, he focused on classical Islamic sciences and traveled to Jordan and the United Kingdom for advanced language studies in Arabic and English, respectively.

He completed his Master's degree at Istanbul 29 Mayıs University in 2018 under the supervision of Prof. Dr. Ali Bardakoğlu. In 2023, he earned a second Bachelor's degree in Political Science and Public Administration. In 2025, he was awarded his PhD from Çukurova University, Faculty of Theology, with his dissertation titled "The Relationship between Islamic Jurisprudence (Fiqh) and Ethics."

Ünsal began his professional career as a teacher under the Ministry of National Education. Between 2019 and 2024, he held senior administrative roles at Adana/Yüreğir Municipality, serving as the Director of Culture and Social Affairs, Chief of Staff, and Corporate Communications Coordinator. He currently continues his service as a teacher of Religious Culture and Ethics. Dr. Ünsal is married and has two children.

Kitap Hakkında

Fıkıh-Ahlak İlişkisi

Bu çalışma, İslam hukuk geleneğinde tarihsel olarak sarsılmaz bir birlikteliğe sahip olan ancak modern dönemin disipliner ayrışma süreçlerinde birbirinden kopuk algılanmaya başlanan fıkıh ve ahlâk disiplinleri arasındaki ilişkiyi sistematik bir perspektifle ele almaktadır. Temel amaç, fıkıhın dışsal davranışları düzenleyen normatif bir kurallar silsilesi olmadığını, bunun yanında ahlâkî değerlerle örölü, bütüncül ve gaye eksensli bir değerler sistemi olduğunu ortaya koymaktır.

Araştırma boyunca, fıkıhın klasik tanımında yer alan “kişinin lehine ve aleyhine olanı bilmesi” ilkesinin, salt hukuki bir teknikten ziyade, derin bir ahlâkî sorumluluğu tazammun ettiği vurgulanmıştır. Adalet, ihsan, hüsün-kubuh ve hudûdullah gibi temel kavramlar aracılığıyla, bu iki disiplin arasındaki yapısal ve anlamsal süreklilik kuramsal düzeyde temellendirilmiştir. Bu bağlamda ef’âl-i mükellefîn, diyânî-kazâî hüküm ayrımı, makâsîdü’ş-şerîa ve sedd-i zerîa gibi usûlî araçlar, normun şekilci yorumu ile maksat eksensli yaklaşım arasındaki dengeyi kurmak üzere yeniden yorumlanmıştır. Çalışmanın uygulama safhasında; ibadetlerden borçlar hukukuna, aile hukukundan ceza ve yargılama süreçlerine kadar geniş bir yelpazede ahlâkî ilkelerin fikhî hükümlere ne derece nüfuz ettiği analiz edilmiştir. Karşılıklı rıza, zararı önleme ve takvaya uygunluk gibi ilkelerin, fıkıhın sosyal adaleti ve bireysel erdemi önceleyen karakterini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur. Özellikle “şer’î hile” tartışmaları ekseninde, hukuki şekilciliğin ahlâkî özden kopmasının yarattığı yozlaşma eleştirilmiştir; lafzî meşruiyet ile sahici meşruluk arasındaki fark somut örneklerle irdelenmiştir. Netice itibarıyla bu eser, günümüzde hissedilen ahlâkî erozyonun temelinde fıkıhın ruhundan ve ahlâkî derinliğinden uzaklaşmasının yattığını savunmaktadır. Kitap, fikhî bireyi kemale erdirmeyi hedefleyen ahlâk temelli bir sistem olarak yeniden konumlandırırken; “makâsîd eksensli bir fıkıh” tasavvurunun, çağdaş dünyada değer temelli bir hukuk bilinci inşa etmedeki hayati rolüne dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku; Fıkıh; Ahlak; Fıkıh-Ahlak İlişkisi; Makâsîdü’ş-şerîa

About the Book

The Relationship Between Fiqh and Morality

This study systematically examines the relationship between Islamic jurisprudence (fiqh) and ethics—two disciplines historically intertwined within the Islamic tradition but increasingly fragmented in the modern era due to disciplinary specialization. By analyzing a wide spectrum ranging from acts of worship to family and contract law, and from criminal procedures to the controversial issue of legal ruses (hila), the research seeks to restore a holistic understanding of these fields. The study asserts that fiqh is not merely a normative system regulating external behaviors, but a value-oriented framework grounded in moral motives. The classical definition of fiqh as “knowing what is for and against a person” signifies a scope of moral responsibility that transcends simple legalism. Through fundamental concepts such as justice (adalat), excellence (ihsan), and the “boundaries of God” (hududullah), the research demonstrates a structural and historical continuity between law and morality. Within this framework, methodological tools such as the objectives of the law (maqasid al-sharia), the distinction between religious (diyani) and judicial (qada’i) rulings, and the principle of blocking the means (sadd al-dharia) are reinterpreted to bridge the gap between formalist literalism and purpose-oriented approaches. Furthermore, the influence of moral principles on jurisprudential rulings is analyzed in detail, with an emphasis on mutual consent, harm prevention, and piety (taqwa). A critical section of the study focuses on legal ruses (hila al-shar’iyya), evaluating practices that appear legally valid yet remain morally problematic. By discussing the tension between formal legality and genuine legitimacy, the research critiques the corruption that arises when the letter of the law is prioritized over its ethical essence. In conclusion, this work argues that contemporary moral dissolution is largely rooted in a departure from the ethical core of fiqh. By repositioning fiqh as a morality-based system aimed at individual perfection and social justice, the study concludes that revitalizing a “Maqasid-oriented” legal paradigm is essential for cultivating a value-based legal consciousness in modern Muslim societies.

Keywords: Fiqh; Morality; Islamic Law; The Relationship Between Fiqh and Morality; The Objectives of Islamic Kaw

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xiii
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
2. Araştırmanın Amacı	3
3. Araştırmanın Sınırlandırılması	5
4. Araştırmanın Yöntemi	7
5. Bu Alanda Yapılan Çalışmalar	8
BİRİNCİ BÖLÜM	
FIKİH ve AHLÂK KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ	11
1.1. Fıkhın Tanımı ve Özellikleri	11
1.1.1. Fıkhın Tanımı	11
1.1.2. Fıkhın Özellikleri	15
1.1.2.1. Dine Dayalı Olması	15
1.1.2.2. Ahlâkla Bütünleşmiş Olması	16
1.1.2.3. Çift Yönlü Yaptırım Gücü Olması	17
1.1.2.4. Gelişmeye Açık Olması	18
1.2. İslam ve Batı Felsefesinde Ahlâk Yaklaşımları	19
1.2.1. Ahlâkın Tanımı	19
1.2.2. Batı Felsefesinin Ahlâka Yaklaşımı	21
1.2.3. Batı Felsefesinin Ahlâk Anlayışına Bir Eleştiri	28
1.2.4. İslam Felsefesinin Ahlâka Yaklaşımı	30
1.2.4.1. İslam Ahlâkının Tanımı	31
1.2.4.2. Ahlâkî Müeyyide	33
1.2.4.4. İslam Filozoflarının Ahlâka Yaklaşımları	38
1.2.4.5. Kelâmî Mezheplerin Ahlâka Yaklaşımları	45
1.2.4.5.1. Gâi Bağlamda İslam Ahlâk Felsefesi ve Fıkıh	48
İKİNCİ BÖLÜM	
FIKİH-AHLÂK İLİŞKİSİNİN DAYANDIĞI TEMEL ESASLAR	51
2.1. Din-Hukuk-Ahlâk İlişkisi	52
2.2. Pozitif ve Tabii Hukukun Ahlâka Yaklaşımı	57
2.2.1. Pozitif Hukuk Bağlamında Hukuk-Ahlâk İlişkisi	58
2.2.2. Tabii Hukuk Bağlamında Hukuk-Ahlâk İlişkisi	61

2.3. Hukuk-Ahlâk İkileminde Birleştirici Unsur Olarak Fıkıh	65
2.3.1. Fıkıh Ahlâk İlişkisinde Temel Referanslar	70
2.3.1.1. Adalet	70
2.3.1.2. Hüsün ve Kubuh (İyilik ve Kötülük)	80
2.3.1.3. İhsan	88
2.3.1.4. Hudûdullah (Ahlâkî Değerler Alanı Olarak)	93
2.3.2. Ef'âli Mükellefîn Bağlamında Hükümlerin Ahlâkî Hiyerarşisi	99
2.3.2.1. Vâcib (Farz)	101
2.3.2.2. Mendub	104
2.3.2.3. Haram	108
2.3.2.4. Mekruh	114
2.3.2.5. Mubah	119
2.3.3. İslam Hukukunda Diyânî-Kazâî Hüküm Ayrımı	124
2.3.4. Hukuk-Ahlâk İlişkisi Bakımından Sedd-i Zerîa	130
2.3.5. Makâsîd ve Maslahat Bağlamında Hükümlerin Ahlâka Yansıması	134
2.4. Fıkıh/Hukuk- Ahlâk İlişkisinin Ayırıştığı Durumlar	142
2.5. Fıkıh-Ahlâk İlişkisi Kapsamında Görülen Ana Bozulmalar ve Uyumsuzluklar	145
2.5.1. Toplumsal Alanda Ahlâkın Zayıflaması	147
2.5.2. Kuran-ı Kerim ve Sünnetten Uzaklaşma	149
2.5.3. Teşrî Dönemde Gözetilen Esaslardan Uzaklaşmak	151

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FIKİH-AHLÂK İLİŞKİSİNİN PRATİK TEZAHÜRLERİ/

FURÛA DAİR HÜKÜMLERE ETKİSİ	155
3.1. İbadetlerde Fıkıh-Ahlâk İlişkisi	155
3.1.1. Abdestin Ahlâkî Boyutu	157
3.1.2. Namazın Ahlâkî Boyutu	160
3.1.3. Orucun Ahlâkî Boyut	169
3.1.4. Zekâtın Ahlâkî Boyutu	174
3.1.5. Haccın Ahlâkî Boyutu	183
3.2. İslam Borçlar Hukukunda Fıkıh-Ahlâk İlişkisi	190
3.2.1. Borçlar Hukukunda Temel Ahlâk İlkelere	193
3.2.1.1. Karşılıklı Rıza İlkesi	193
3.2.1.2. Zararı Önleme ya da Zarar Vermeme İlkesi	203
3.2.1.3. Helal Kazanç İlkesi	210

3.2.1.3.1. Dürüstlük ve Güven	215
3.2.1.3.2. Aldatmamak	219
3.2.1.3.3. Müsamaha Göstermek	222
3.2.1.3.4. Malın Ayıbını Gizlememek	225
3.2.1.3.5. Faizden Sakınmak	227
3.2.2. Bazı İstismâra Açık İşlemler ve Buna Dönük Tebirler	232
3.2.2.1. Telakkî'r-Rukbân	232
3.2.2.2. Neceş Satışı	233
3.2.2.3. İhtikâr Yasağı	234
3.2.2.4. Borcun Geciktirilmesi ve Malın Düşük Fiyata Alınması	237
3.3. İslam Aile Hukukunda Fıkıh-Ahlâk İlişkisi	241
3.3.1. Aile Kavramı ve Önemi	241
3.3.2. Nişanlılığın Fikhî ve Ahlâkî Temelleri	243
3.3.3. Mehrin Fikhî ve Ahlâkî Yönü	248
3.3.4. Nikâh Akdinde Rıza ve Aleniyetin Ahlâkî Boyutu	252
3.3.5. Karı-Kocanın Hakları ve Görevlerinin Hukukî ve Ahlâkî Boyutu	258
3.3.6. Boşanmanın Hukukî ve Ahlâkî Boyutu	263
3.3.6.1. Kur'ân'da Boşanma Prosedürü	264
3.3.6.2. Fıkıhta Boşanma Prosedürü ve Ahlâkî Yönleri	271
3.3.7. Kürtajın Hukukî ve Ahlâkî Boyutu	276
3.4. İslam Ceza Hukukunda Fıkıh-Ahlâk İlişkisi	279
3.4.1. İslâm'da Cezalandırmanın Amacı	280
3.4.1.1. Ahlâkî Bağlamda Suç-Ceza Dengesi	284
3.4.1.2. Suçun Şahsiliği İlkesi	287
3.4.2. Zina Cezası ve Ahlâkî Boyutu	289
3.4.3. Kazf Cezası ve Ahlâkî Boyutu	295
3.4.4. Hırsızlığın Cezası	297
3.4.4.1. Hırsızlığın Tanımı, Unsurları ve Korunan Hukukî Yararı	297
3.4.4.2. Hırsızlık Cezasının Ahlâkî Boyutu	301
3.4.5. İçki İçmenin Cezası ve Ahlâkî Boyutu	303
3.4.5.1. İçki İçmenin Cezası	303
3.4.5.2. İçki Cezasının Toplumsal Yönü ve Ahlâkî Boyutu	308
3.4.6. Kısas Cezası ve Ahlâkî Boyutu	309
3.4.6.1. Kavramsal Çerçeve	309
3.4.6.2. Tarihsel Süreç ve Hukukî Dayanağı	310
3.4.6.3. Kısas Uygulamaları ve Ahlâkî Boyutu	312

3.5. İslam Yargılama Hukuku, İlkeleri ve Ahlâkî Boyutu	317
3.5.1. İslam Yargılama Hukuku	318
3.5.1.1. Mektubun Tercümesi	320
3.5.2. Yargılama Hukuku İlkeleri ve Ahlâkî Boyutu	322
3.5.2.1. Yargının Önemi, Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı	322
3.5.2.2. Adil Yargılama İlkesi	327
3.5.2.3. Yargı Kararlarının Hızlı Bir Şekilde Uygulanması	330
3.5.2.4. Zahiri Delillere Göre Hüküm Verilmesi	332
3.5.2.5. Yanlış Karardan Dönme	334
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
HUKUK-AHLÂK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA HİLE-İ ŞER'İYYE	337
4.1. Hilenin Kavramsal Çerçevesi	338
4.1.1. Kanuna Karşı Hile	339
4.1.2. Hile-i Şer'îyye ve Tanımı	343
4.2. Hileyi Ortaya Çıkaran Sebepler	348
4.2.1. Lafızcılık	348
4.2.2. Şekilcilik	349
4.2.3. Güncel Olmayan Kanunlarda Israr	350
4.2.4. Hukuk-Ahlâk Ayrışması	352
4.3. Mezheplerin Şer'î Hileye Yaklaşımı	354
4.3.1. Mâlikî Mezhebi	354
4.3.2. Şâfiî Mezhebi	354
4.3.3. Hanbelî Mezhebi	356
4.3.4. Hanefî Mezhebi	357
4.4. Bazı Hile-i Şer'îyye Örnekleri ve Ahlâkî Açından Değerlendirme	362
4.4.1. Zekât ve Oruçta Bazı Hile-i Şer'îyye Örnekleri	362
4.4.2. Evlenme İle İlgili Hile-i Şer'îyye Örnekleri	364
4.4.3. Talak ve Hülle ile İlgili Örnekler	368
4.4.4. Yemin İle İlgili Örnekler	375
4.4.5. Şüf'a İle İlgili Örnekler	380
SONUÇ	387
KAYNAKÇA	397
DİZİN	427

ÖN SÖZ

Fıkıh ile ahlâk, İslâm ilim geleneğinde aynı çatı altında büyümüş iki temel alandır. Zamanla ortaya çıkan disiplinler ayrışma, hükmün lafzı ile maksadının değer zeminini birbirinden uzaklaştırdı. Bu çalışma, söz konusu mesafeyi kapatmak; fikhî normların hangi ahlâkî dayanaklarla kurulduğunu ve bu dayanakların uygulamadaki karşılığını açık bir dille göstermeyi gaye edindi. Gündelik hayatta görülen şekilcilik, fetva dilinde gerekçenin sönük kalması ve hukukî boşluklardan yararlanarak mâşeri vicdandan kopuk şer'î çıkış yolları aranması bu ihtiyacı belirginleştirdi.

Konu seçimimizdeki temel maksat fikhın yalnız kurallar bütünü olarak görülmesi, niyet ve gaye boyutunu perdelemekte; bu da kamu vicdanında güvensizlik üretmektedir. Buna karşılık makâsıd merkezli bir okuma, hükmün lafzı ile ahlâkî anlamı arasında sağlam bir köprü kurar. Bu nedenle çalışma, önce fıkıh ve ahlâkî ortak payede buluşturan ilkeleri berraklaştırmış, sonra bu ilkeleri pratik hayattaki örneklerle açıklanmıştır.

Bu çalışma, fıkıh ile ahlâkın aynı kökten beslenen, karşılıklı etkileşim içinde yürüyen iki alan olduğunu göstermektedir. Burada birbirinden tamamen ayrılma sürecine giren bu iki alan fıkıhta ise kavramsal düzlemde ve uygulamada sürekli bir alışveriş içindedir ve hükmün teşekkülünden yorumuna kadar ahlâkî saikler yön verici bir rol üstlenir. Yer yer ortaya çıkan uyuşmazlıklar ise çoğunlukla yöntem tercihleri, lafzî bağlamdan kopamama ve dönemin şartlarıyla açıklanabilir. Dolayısıyla mesele, bir kopuştan ziyade müşterek bir damarın farklı bağlamlarda aldığı biçimler olarak anlaşılmalıdır.

Çalışmamızın konusunun tespiti ve bu hâle gelmesinde ilim, rehberlik ve teşviklerini esirgemeyen, hafta sonları bile ailesinden feragat edip çalışmanın her bir satırını titizlikle okuyan değerli danışman hocam Prof. Dr. Nasi Aslan'a; görüş ve eleştirileriyle tezin şekillenmesine önemli katkılar sunan Doç. Dr.

Tuna Tunagöz'e ve Doç. Dr. Ömer Korkmaz'a; kıymetli değerlendirmeleriyle çalışmaya ayrı bir değer katan Prof. Dr. Saffet KÖSE ile Prof. Dr. Ahmet Kamil Cihan hocalarıma şükranlarımı arz ederim.

Bana bu ilim yolculuğumda her daim yol gösteren kıymetli hocalarıma, dua, destek ve gayretlerinden ötürü müteşekkirim. Çalışma sürecim boyunca dualarını esirgemeyen ilk hocam ve babam Muhterem Mehmet Asım Ünsal'a ve annem Şehri Ünsal'a, ayrıca sabır ve vefa ile her daim yanımda olan, yol arkadaşım Afra Hanımefendi'ye, bu çalışma sebebiyle zamanlarından ayırdığım, en güzel günlerine dilediğim gibi eşlik edemediğim biricik kızlarım Alya ve Meyra'ya bana anlayış gösterdikleri için çok teşekkür ederim.

Araştırmamız Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında SDK-2021-14259 nolu proje ile desteklenmiş olup bu veçhile Çukurova Üniversitesi BAP birimine teşekkür ederim.

Osman Nuri ÜNSAL

Adana 2026

KISALTMALAR

b.	: Bin, ibn
bkz.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
h.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
M.Ö.	: Milattan Önce
ö.	: Ölüm tarihi
sy.	: Sayı
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
vd.	: ve diğerleri
yy.	: Yüzyıl